

Igor Marojević

STRUJNI UDAR

Zagreb, 11. 4. 1942 – Poslednji dani bili su krajnje složeni za domaće nacionalsocijaliste. Kao odgovor na njihove višemesečne, tajne i gotovo vidljive pristupe pogoršanju opštih prilika te pokušaje kvarenja odnosa između državnog vrhovništva i prijatelja iz Osovine, od prošle nedelje se počelo sa izvesnim kaznama. Njima su pogođeni ne samo pripadnici Hrvatske nacionalsocijalističke stranke rada nego i njihovi nemački poznanici, pre svega vođa Ajnzackomande šefa sigurnosne policije i SD SS-Oberštumbanfirer, Bajzner, koji je zbog ličnog učešća u tom narušavanju odnosa unutar Osovine trajno prekomandovan iz "Zagreba bijeloga".

Kako je utvrđeno tokom istrage, krajem prethodnog meseca Bajzner je pružio tehničku pomoć bratu vođe Hrvatske nacionalsocijalističke stranke rada M. Govediću za izradu dokumenata za putovanje u Beč. Službeno obrazloženje u zahtevu za izdavanje vize, po kojem M. Govedić putuje po poslovnom pozivu bečke firme STUAG, nije delovalo ubedljivo nemačkom poslaniku u Zagrebu Kašeu. Znao je on da je M. Govedić poznat kao uspešan veleposednik i pretpostavio da takav čovek ne bi imao potrebe za sporednim poslom knjigovođe u Beču. I: Kašeova pretpostavka pokazala se tačnom do krajnjih granica!

Uključenjem bečkih kanala utvrđeno je da se M. Govedić, kao posebni bratovljev poverenik u Beču, obreo u glavnom gradu za sada najjužnije nemačke pokrajine ne radi nekog stalnog, nego časovitog, ali opasnog posla. U cilju podriivanja hrvatske Vlade, on se u Beču sretao sa zvaničnicima jednog SS-ureda čiji naziv nije oportuno navesti u interesu istrage. Vezu sa njima u svakom slučaju je M. Govedić omogućio penzionisani austrougarski major Vomačka-Rakovački čiji je sin u Zagrebu služio pak za vezu između Bajznera, Govedićevog brata S. Govedića i beogradskog grupenfirera Nojhauzena. Po većini indicija, cilj sve petorice, pa i više njih, bio je da se iz Beča prenese oružje kojim bi HNSSR uz pomoć određenih nemačkih struja podigla bunu protiv Vlade i na njeno mesto, za početak, sama zasela. Doduše, ovaj cilj u istrazi nije dokazan, samim tim što je M. Govedić lišen slobode još pre nego što je stigao nabaviti arsenal. Možda je uhvaćen i prerano? Šta ako kažemo da jeste? Jer, kakva je kazna koja mu se može razrezati ovako, pre nego što je nađen na delu? Nije sporno da je taj čovek za svoje privredne podvige i izvesnu podršku jednoj mladoj Vladi (u njenim prvim mesecima) zaslužio sve blagodeti ali je još nespornije da bi za učešće u zaveri zaradio da bude podvrgnut prekom suđenju. Ali, pošto je prerano uhvaćen, nije stigao ni da zasluži kaznu koja bi zadovoljila. Ovako, u zraku ostaje bolno pitanje: koliko verodostojno zvuči glavni navod iz njegove bečke odbrane? Naime: M. je Govedić uporno tvrdio da je u Beču isključivo želeo da se zaposli kao knjigovođa u STUAG-u – kao da se može knjižiti nešto što danas nema cenu: oružje.

I njegov brat je u istrazi lično odbacio ustaničke ambicije, iako je uzgredno priznao da je, "pošto se Pavelićeva vlada izjasnila za tesan savez sa Italijom praktično na užtrb boljih saveza", težio da je političkim putem odstrani i na kormilo dovede vladu "uistinu prijateljsku

Nemačkoj". I ovo je priznanje jednog od brojnih glavešina HNSSR-a i ove zavere bilo dovoljno da razgnevi Kaše i njegove saradnike u Hrvatskoj, koji je drže prvenstvenom interesnom oblašću Italije, da gotovo svi nastoje da ne poremete složene i osjetljive odnose unutar Osovine. Zaključujemo da je upravo zato Bajzner i premešten iz Zagreba. Njegov pak svakovrsni antipod unutar ovog slučaja, Kaše, "Narodnom listu" se poverava: "Za još jednu interesnu zonu zaista nemamo ni volje ni vremena!" Tako kaže nemačka; italijanska strana se pak drži ravnodušno.

Dok je bilo volje i vremena za pregovore, ako ni za šta drugo, Kaše je preporučivao S. Govediću da vrati svoju stranku u okrilje ustaškog pokreta kom je, prvih meseci mlade države, HNSSR pristupila delimično, a pretežno uz gundanje. Sada to ionako neće biti moguće, s obzirom da je izvesni Vidaković, jedan od istrazi podvrgnutih pripadnika ove stranke, priznao da HNSSR ionako nije nacionalistička, čak ni nacionalsocijalistička, nego, "kao što joj govori ime": radnička i socijalistička, a tek u krajnjem slučaju: socijalnacionalistička! Pokazuje se da je to ipak subjektivno mišljenje, izrečeno pod izvanrednim okolnostima.

Jedino što je pak olakšalo istragu nad dr Vomačkom-Rakovačkim, Govedićima i ostalima – struje su i drugim povodima u malobrojnom HNSSR-u podeljene. Deo njenih vođa, ali napose dr Vomačka i Ivan Vranić, negoduje služeći se nojhauzenovsko-minhauzenovskim konstrukcijama poput one o "paklu Jasenovca" – toga raja na zemlji! "Za razliku od nekih, uključujući i S. Govedića, mi se nismo umrljali ničijom krvlju, nego smo, kako je jedino pravo, skloni čistom, neukaljanom, miroljubivom i pragmatičnom tumačenju logične rasne netrpeljivosti" – poručuju uglas Vomačka-Rakovački i Vranić unutar jednog od svojih pamfleta punih mržnje prema vlastitoj rasi, prostrtog na čitavom poluaraku pisaćeg papira, kojima su, noću, fasade velebnih zagrebačkih zgrada njihovi retki privrženci žurno punili. Susedi još prepričavaju zlobno šuštanje bleštavih postera i visokih senki koje su im u stanove prozora otvorenih zbog divote prolećnih večeri unosile, osim mirisa lipa koji je ionako neodoljivo plesao zrakom od parkova do blagovaonica, i obilan miris lepila i piva. Tvrdnje iz nalepljenih pamfleta zaista mogu da izazovu zaprepaštenje i, u krajnjem, povećano ogorčenje, ali ne i čuđenje, s obzirom da je Vomačka bivši saradnik režimskog srpskog glasila "Vreme" i bivši član "Jugoslovenske akcije", te da je Ivan Vranić od početka istrage nestao iz Zagreba.

– odlomak iz romana "Granica" –